Oikeustapauskokoelma

UNIONIN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (kolmas jaosto)

3 päivänä lokakuuta 2019*

Ennakkoratkaisupyyntö – Kuluttajansuoja – Kuluttajasopimusten kohtuuttomat ehdot – Direktiivi 93/13/ETY – 3 artiklan 1 kohta – Sopimusehtojen kohtuuttomuuden arviointi – 4 artiklan 2 kohta – 5 artikla – Velvollisuus laatia sopimusehdot selkeästi ja ymmärrettävästi – Ehdot, jotka velvoittavat maksamaan kustannukset palveluista, joita ei ole eritelty

Asiassa C-621/17,

jossa on kyse SEUT 267 artiklaan perustuvasta ennakkoratkaisupyynnöstä, jonka Kúria (ylin tuomioistuin, Unkari) on esittänyt 26.10.2017 tekemällään päätöksellä, joka on saapunut unionin tuomioistuimeen 3.11.2017, saadakseen ennakkoratkaisun asiassa

Gyula Kiss

vastaan

CIB Bank Zrt.,

Emil Kiss ja

Gyuláné Kiss,

UNIONIN TUOMIOISTUIN (kolmas jaosto),

toimien kokoonpanossa: jaoston puheenjohtaja A. Prechal (esittelevä tuomari) sekä tuomarit F. Biltgen, J. Malenovský, C. G. Fernlund ja L. S. Rossi,

julkisasiamies: G. Hogan,

kirjaaja: hallintovirkamies R. Şereş,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä ja 14.3.2019 pidetyssä istunnossa esitetyn,

ottaen huomioon huomautukset, jotka sille ovat esittäneet

– Gyula Kiss, edustajinaan I. Ölveczky ja K. Czingula, ügyvédek,

– CIB Bank Zrt., edustajinaan J. Burai-Kovács ja G. Stanka, ügyvédek,

– Unkarin hallitus, asiamiehenään M. Z. Fehér,

– Yhdistyneen kuningaskunnan hallitus, asiamiehenään Z. Lavery, avustajanaan A. Howard, barrister,

* Oikeudenkäyntikieli: unkari.

– Euroopan komissio, asiamiehinään N. Ruiz García ja A. Tokár,

kuultuaan julkisasiamiehen 15.5.2019 pidetyssä istunnossa esittämän ratkaisuehdotuksen,

on antanut seuraavan

tuomion

1 Ennakkoratkaisupyyntö koskee kuluttajasopimusten kohtuuttomista ehdoista 5.4.1993 annetun neuvoston direktiivin 93/13/ETY (EYVL 1993, L 95, s. 29) 3 artiklan 1 kohdan, 4 artiklan 2 kohdan ja 5 artiklan tulkintaa.

2 Tämä pyyntö on esitetty asiassa, jossa pääasiallisia asianosaisia ovat Gyula Kiss ja CIB Bank Zrt. (jäljempänä CIB) ja jossa on vaadittu tiettyjen luottosopimukseen sisältyvien ehtojen toteamista kohtuuttomiksi.

Asiaa koskevat oikeussäännöt

Unionin oikeus

3 Direktiivin 93/13 johdanto-osan 12., 13., 16., 19. ja 20. perustelukappaleissa todetaan seuraavaa:

”kansallisten lainsäädäntöjen nykytilassa voidaan suunnitella kuitenkin ainoastaan osittaista yhdenmukaistamista; tämä direktiivi kattaa erityisesti ainoastaan ne sopimusehdot, joista ei ole neuvoteltu erikseen; on tarpeen jättää jäsenvaltioille mahdollisuus perustamissopimusta asianmukaisesti noudattaen varmistaa kuluttajalle suojelun korkeampi taso tämän direktiivin säännöksiä tiukemmilla kansallisilla säännöksillä,

jäsenvaltioiden lakien ja asetusten, joissa suoraan tai välillisesti vahvistetaan kuluttajasopimusten ehdot, osalta oletetaan, että ne eivät sisällä kohtuuttomia ehtoja; tämän vuoksi ei ole tarpeen saattaa tämän direktiivin säännöksiä koskemaan ehtoja, joissa heijastuvat pakolliset lait tai asetukset, tai niiden kansainvälisten sopimusten, joissa jäsenvaltiot ja yhteisö ovat osallisina, periaatteet tai määräykset; tässä suhteessa 1 artiklan 2 kohdan ilmaisu ’pakolliset lait ja asetukset’ kattaa myös ne säännöt, joita lain mukaan sovelletaan sopimuspuolten välillä silloin, kun muusta järjestelystä ei ole sovittu,

– –

vahvistettujen yleisten perusteiden mukaisesti suoritettua ehtojen kohtuuttoman luonteen arviointia, erityisesti julkisluonteisessa elinkeinotoiminnassa, jossa tarjotaan yhteisiä palveluja ottaen huomioon käyttäjien yhteisvastuu, on tarpeen täydentää mukana olevien erilaisten etujen yleisellä arvioinnilla; tähän kuuluu vilpittömän mielen vaatimus; arvioitaessa vilpitöntä mieltä on kiinnitettävä erityistä huomiota osapuolten neuvotteluasemien vahvuuteen sekä siihen, onko kuluttajaa jollakin tavoin kannustettu suostumaan ehtoon ja onko tavarat ja palvelut myyty tai toimitettu kuluttajan tekemästä erityistilauksesta; vilpittömän mielen vaatimuksen voi täyttää elinkeinonharjoittaja, joka kohtelee oikeudenmukaisesti ja kohtuullisesti toista osapuolta, jonka lailliset edut hänen on otettava huomioon,

– –

tämän direktiivin tarkoituksen mukaisesti kohtuuttoman luonteen arviointi ei saa kohdistua ehtoihin, jotka koskevat sopimuksen pääkohdetta tai tavaroiden ja palvelujen hinta-laatusuhdetta; sopimuksen pääkohde ja hinta-laatusuhde voidaan kuitenkin ottaa huomioon arvioitaessa muiden ehtojen kohtuutonta luonnetta; – –

sopimukset on laadittava selvin ja ymmärrettävin ilmaisuin; kuluttajalle on tosiasiallisesti annettava tilaisuus tutkia kaikki ehdot, ja epäselvässä tapauksessa on kuluttajalle suotuisimman tulkinnan oltava etusijalla.”

4 Direktiivin 3 artiklan 1 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Sopimusehtoa, josta ei ole erikseen neuvoteltu, pidetään kohtuuttomana, jos se hyvän tavan vastaisesti aiheuttaa kuluttajan vahingoksi huomattavan epätasapainon osapuolten sopimuksesta johtuvien oikeuksien ja velvollisuuksien välille.”

5 Direktiivin 4 artiklassa säädetään seuraavaa:

”1. Sopimusehdon kohtuuttomuutta arvioidaan ottaen huomioon sopimuksen kohteena olevien tavaroiden ja palvelujen luonne ja viitaten sopimuksentekohetkellä kaikkiin sopimuksen tekoon liittyviin olosuhteisiin sekä kaikkiin muihin sopimuksen ehtoihin tai toiseen sopimukseen, josta se on riippuvainen, sanotun kuitenkaan rajoittamatta 7 artiklan soveltamista.

2. Sopimusehtojen kohtuuttoman luonteen arviointi ei saa koskea sopimuksen pääkohteen määrittelyä, hinnan tai korvauksen riittävyyttä eikä vastineena toimitettavia palveluja ja tavaroita, jos ehdot on laadittu selkeästi ja ymmärrettävästi.”

6 Direktiivin 93/13 5 artiklassa säädetään seuraavaa:

”Jos on kyse sopimuksesta, jonka kaikki tai tietyt kuluttajalle esitetyt ehdot on laadittu kirjallisesti, ehdot on aina laadittava selkeästi ja ymmärrettävästi. Jos ehdon merkityksestä syntyy epäilystä, kuluttajalle suotuisin tulkinta on etusijalla. – –”

Unkarin oikeus

Siviililaki

7 Siviililaista vuonna 1959 annetun lain nro IV (Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény; jäljempänä siviililaki) 209/B §:ssä säädetään seuraavaa:

”1) Sopimukseen sisältyvää yleistä sopimusehtoa tai kuluttajan ja elinkeinonharjoittajan välillä tehtyyn sopimukseen sisältyvää ehtoa pidetään kohtuuttomana, jos sillä lojaliteettiperiaatteen vastaisesti määrätään yksipuolisesti ja perusteettomasti yhden sopimuspuolen vahingoksi sopimuspuolten sopimukseen perustuvista oikeuksista ja velvollisuuksista.

2) Oikeuksista ja velvollisuuksista katsotaan määrätyn yksipuolisesti ja perusteettomasti toisen osapuolen vahingoksi silloin, kun

a) ne poikkeavat huomattavasti sopimuksiin sovellettavista olennaisista säännöistä; tai

b) ne ovat ristiriidassa sopimuksen kohteen tai tavoitteen kanssa.

3) Ehdon kohtuuttomuutta arvioitaessa on otettava huomioon kaikki sopimuksentekoon liittyvät olosuhteet, jotka johtivat sen tekemiseen, sekä siinä vahvistettujen suoritusten luonne ja kyseisen ehdon suhde yhtäältä muihin sopimusehtoihin ja toisaalta muihin sopimuksiin.

4) Erityisissä säännöksissä voidaan määrittää ne sopimusehdot, joita pidetään kohtuuttomina kuluttajasopimuksissa tai joita on pidettävä kohtuuttomina, jollei toisin ole näytetty.

5) Kohtuuttomia sopimusehtoja koskevia säännöksiä ei sovelleta sopimusmääräyksiin, joissa määritellään suoritus ja sen vastine, edellyttäen että tällaiset määräykset on laadittu molempien sopimuspuolten kannalta selkeästi ja ymmärrettävästi.

6) Sopimusehtoa ei voida pitää kohtuuttomana, jos se on vahvistettu lain tai asetuksen säännöksellä tai niiden mukaisesti.”

8 Siviililain 523 §:ssä säädetään seuraavaa:

”1. Rahalaitoksella tai muulla lainanantajalla on luottosopimuksen perusteella velvollisuus asettaa sovittu määrä luotonottajan hallintaan, ja luotonottajalla puolestaan on velvollisuus maksaa kyseinen määrä takaisin sopimuksen mukaisesti.

2. Jollei sopimuksessa toisin määrätä, velallisella on velvollisuus maksaa korkoa (pankkilaina), jos luotonantajana on rahalaitos.”

Luottolaitoksista annettu laki

9 Luotto- ja rahoituslaitoksista annetun vuoden 1996 lain nro CXII (hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény; jäljempänä luottolaitoksista annettu laki) 210 §:n 2 momentissa säädetään seuraavaa:

”Rahoituspalvelusopimuksessa tai täydentävästä rahoituspalvelusta tehdyssä sopimuksessa on yksiselitteisesti määriteltävä korot, maksut ja kaikki muut kulut tai ehdot, mukaan lukien viivästyneestä suorituksesta aiheutuvat oikeudelliset seuraamukset ja sopimuksen vakuutena olevien toissijaisten velvoitteiden täytäntöönpanon tapa ja seuraukset.”

10 Luottolaitoksista annetun lain 212 §:ssä säädetään seuraavaa:

”1. Kuluttajien tai yksityishenkilöiden kanssa tehdyissä lainasopimuksissa on mainittava erillisten säännösten mukaisesti vahvistettu prosenttimääräinen todellinen vuosikorko.

2. Lainasta aiheutuvilla kokonaiskustannuksilla tarkoitetaan sitä määrää, joka kuluttajan on maksettava lainan perusteella ja joka sisältää korot, toimituspalkkiot ja kaikki muut lainan käyttöön liittyvät kulut.

3. Todellisella vuosikorolla tarkoitetaan sellaista sisäistä korkotasoa, jonka mukaisesti lainasta aiheutuvat kokonaiskustannukset ja asiakkaan maksettavana oleva pääoma vastaavat lainasummaa vähennettynä niillä maksuilla, jotka asiakas on varojen luovutushetkellä suorittanut rahalaitokselle”.

11 Lain liitteessä 2 olevassa I.10.2.a) kohdassa määritellään ”rahalainan myöntäminen” seuraavasti:

”lainanantajan ja velallisen väliseen luotto- tai lainasopimukseen perustuvan sellaisen rahasumman käytettäväksi asettaminen, joka velallisen on velvollisuus maksaa takaisin – korollisena tai korottomana – sopimuksessa sovittuna ajankohtana.”

12 Mainitussa liitteessä olevassa I.10.3 kohdassa todetaan seuraavaa:

”Luottojen ja rahalainojen myöntämiseen liittyvät rahoituspalvelut kattavat luottokelpoisuuden tutkimisen, luotto- ja lainasopimusten valmistelun, myönnettyjen lainojen rekisteröinnin sekä niiden seurannan, valvonnan ja perinnän edellyttämät toimet.”

13 Liitteessä olevassa III.7 kohdassa määritellään ”korko” seuraavasti:

”rahasumma tai muu tuotto, joka velallisen on maksettava lainanantajalle lainan käyttämisestä tai varat tallettaneelle talletuksesta aiheutuvasta riskistä ja joka on määritelty prosenttiosuutena talletuksen tai myönnetyn lainan määrästä ja joka on suoritettava (laskettava) kuluneen ajan perusteella”.

Pääasia ja ennakkoratkaisukysymykset

14 Kiss teki 16.9.2005 CIB:n oikeudellisen edeltäjän kanssa 20 vuoden mittaisen sopimuksen 16 451 euron suuruisesta lainasta, jonka vuotuinen korko oli 5,4 prosenttia ja jonka vuosittaisiksi käsittelykuluiksi oli vahvistettu 2,4 prosenttia. Lainanottajan piti sopimusehtojen mukaan maksaa lisäksi 40 000 Unkarin forintin (HUF) (noin 125 euroa) suuruinen toimituspalkkio. Todellinen vuosikorko oli vahvistettu 8,47 prosentiksi.

15 Kiss nosti kanteen Győri Törvényszékissä (Győrin alioikeus, Unkari), jossa hän vaati käsittelykuluja ja toimituspalkkiota koskevien ehtojen toteamista kohtuuttomiksi sillä perusteella, ettei sopimuksessa eritelty niitä palveluja, joiden vastineena nämä piti maksaa.

16 CIB esitti puolustuksessaan, ettei sillä ollut minkäänlaista velvollisuutta eritellä palveluja, joiden vastineena käsittelykulut ja toimituspalkkio maksettiin. Se totesi kuitenkin, että toimituspalkkio liittyi sopimuksen tekemistä edeltäviin toimiin kun taas käsittelykulut olivat vastinetta sopimuksen tekemisen jälkeen suoritettavista toimista.

17 Győri Törvényszék totesi toimituspalkkiota koskevan ehdon kohtuuttomaksi mutta hylkäsi käsittelykuluihin kohdistetun vastaavan vaatimuksen.

18 Kiss ja CIB valittivat Győri Ítélőtáblaan (Győrin alueen ylioikeus, Unkari), joka vahvisti ensimmäisessä oikeusasteessa annetun tuomion. Käsittelykuluja koskevan ehdon osalta ylioikeus totesi, että ehto oli laadittu selkeästi ja ymmärrettävästi, koska lainanottajan maksettavaksi sen perusteella koituva summa oli selvästi määritelty ja sen vastine luonteeltaan yleisesti tiedossa. Se totesi lisäksi, että nämä kulut kattoivat lainan käsittelyyn, hoitoon, rekisteröintiin ja perintään liittyvät toimet. Toimituspalkkion osalta ylioikeus korosti kuitenkin, että oli vaikea määrittää tarkasti, minkä palvelujen vastineena sitä oli pidettävä, koska kaikkien yleisesti tiedossa olevien palvelujen kulut oli jo sisällytetty käsittelykuluihin.

19 Kiss ja CIB tekivät valituksen ennakkoratkaisua pyytäneelle tuomioistuimelle.

20 Kiss esittää, että sopimuksessa ei mainita selvästi palveluja, joiden vastineena hänen on maksettava kyseiset käsittelykulut. CIB ei hänen mukaansa ole oikeudenkäynnin aikana osoittanut, että lainan käsittelystä ja hoidosta aiheutuu kuluja, joita ei jo ollut katettu lainasta maksettavilla koroilla.

21 CIB on puolestaan kiistänyt toimituspalkkiota koskevan ehdon kohtuuttomuuden huomauttamalla muun muassa, ettei yhdessäkään pääasiassa kyseessä olevan sopimuksen tekohetkellä voimassa olleessa oikeussäännössä velvoitettu erittelemään niitä palveluja, jotka suoritetaan toimituspalkkion vastineena.

22 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tarkentaa, ettei Unkarin lainsäädännössä ollut pääasian tosiseikkojen tapahtumahetkellä määritelty käsittelykulujen käsitettä ja ettei luottosopimuksissa ollut yleensä ilmoitettu palveluja, jotka suoritetaan käsittelykulujen vastineena. Rahalaitoksilla on ollut käytössään näiden kulujen osalta kaksi erilaista luottosopimusmallia, joista toisessa määrätään korkojen lisäksi käsittelykuluista, kun taas toisessa mallissa ei määrätä käsittelykuluista vaan vahvistetaan korkeampi korkokanta näiden kulujen kattamiseksi. Lisäksi se korostaa, että vaikka suurin osa rahalaitoksista on veloittanut kertamaksuna suoritettavan toimituspalkkion, pääasiassa kyseessä

olevan sopimuksen tekohetkellä voimassa olleessa Unkarin lainsäädännössä ei määritelty tämän toimituspalkkion vastinetta; toimituspalkkio mainitaan ainoastaan luottolaitoksista annetun lain 212 §:ssä yhtenä niistä tekijöistä, joista lainan kokonaiskustannukset muodostuvat.

23 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin ei ole varma siitä, onko pääasiassa kyseessä olevat sopimusehdot laadittu selkeästi ja ymmärrettävästi, ja pohtii, millä tavoin sen on arvioitava niiden mahdollista kohtuuttomuutta. Se huomauttaa lisäksi, että vaikka näitä seikkoja koskeva kansallinen oikeuskäytäntö ei ole yhtenäinen, suurimmassa osassa tapauksia on katsottu riittäväksi, että lainan kokonaiskustannukset ovat selvät, ilman että olisi tarpeen tarkasti kuvata kaikkia vastineena suoritettavia palveluja.

24 Se katsoo, ettei tästä oikeuskäytännöstä käy kuitenkaan selvästi ilmi se, mitkä palvelut suoritetaan käsittelykulujen vastineena, eikä se, ovatko nämä palvelut erotettavissa pääsuorituksesta eli rahasumman antamisesta käytettäväksi ja tämän summan takaisinmaksusta korkoineen. Koska todellinen vuosikorko kattaa niin korot kuin kulutkin, sen avulla on joka tapauksessa mahdollista saada selvää lainan kokonaiskustannuksista ja verrata toisiinsa markkinoilla olevia erilaisia lainatarjouksia.

25 Vähemmistökantaa edustavan oikeuskäytännön mukaan käsittelykulujen vastineena suoritettavat palvelut on sitä vastoin eriteltävä. Sen mukaan kuluttajalla on tarve voida vertailla paitsi todellisia vuosikorkoja myös näitä palveluja. Pääsuorituksen vastineena olevan suorituksen jakamiselle kahteen osatekijään – korot ja käsittelykulut – ei ole perusteita, kun vielä on niin, että käsittelykulujen määräytymisperuste on eri kuin se, jota käytetään korkojen laskemiseksi. Tämän oikeuskäytännön mukaan toimituspalkkion vastineena suoritettavien palvelujen pitäisi olla tiedossa myös siksi, että voidaan varmistua siitä, ettei näistä palveluista ole laskutettu kahteen kertaan.

26 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tuo lisäksi esiin sen, että eri jäsenvaltioiden oikeuskäytännöt eroavat toisistaan myös käsittelykulujen luonteen osalta. Bundesgerichtshof (liittovaltion ylin tuomioistuin, Saksa) katsoo sen mukaan, että käsittelykuluja koskevan sopimusehdon kohtuuttomuutta voidaan arvioida, koska korkoja – eikä suinkaan tämänkaltaisia kuluja – on pidettävä pääsuorituksen vastineena. Tällainen ehto on mainitun tuomioistuimen mukaan kohtuuton silloin, kun luottolaitos asettaa käsittelykulujen avulla yksin kuluttajan kannettavaksi esimerkiksi sellaisia toimintaan liittyviä kustannuksia, jotka ovat syntyneet yksinomaan mainitun luottolaitoksen intressissä. Oberster Gerichtshof (ylin tuomioistuin, Itävalta) katsoo sitä vastoin, että käsittelykuluja koskeva sopimusehto kytkeytyy pääsuoritukseen, mikä estää sen kohtuuttomuuden tutkimisen.

27 Pääasiassa kyseessä olevassa tapauksessa ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin katsoo, että käsittelykulujen ja toimituspalkkion vastineena suoritettavien palvelujen määrittämisellä voi olla merkitystä ratkaistaessa sitä, ovatko Kissin tekemän sopimuksen ehdot direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohdassa ja 5 artiklassa tarkoitetulla tavalla riittävän selkeitä ja ymmärrettäviä. Siinä tapauksessa, että todettaisiin, ettei jotakin näistä ehdoista ole laadittu selkeästi ja ymmärrettävästi, olisi lisäksi kysyttävä, johtaako tämä toteamus automaattisesti siihen, että kyseinen ehto katsotaan kohtuuttomaksi, vai edellyttääkö tämän toteamuksen tekeminen, että tutkitaan myös esimerkiksi direktiivin 93/13 3 artiklan 1 kohdan kannalta se, luoko kyseinen ehto lojaliteettiperiaatteen vastaisesti kuluttajan vahingoksi huomattavan epätasapainon osapuolten sopimuksesta johtuvien oikeuksien ja velvollisuuksien välille.

28 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin ei ole myöskään varma siitä, onko tutkinnan kohteeksi otettava yksinomaan näihin sopimusehtoihin liittyvät suoritukset ja niiden vastineet vai onko huomioon otettava kaikki sopimuksen ehdot ja tehtävä kokonaisarvio kaikista eduista ja haitoista.

29 Kúria (ylin tuomioistuin, Unkari) päätti näin ollen lykätä asian käsittelyä ja esittää unionin tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

”1) Onko [direktiivin 93/13] 4 artiklan 2 kohdassa ja 5 artiklassa säädettyä, selkeää ja ymmärrettävää laatimista koskevaa edellytystä tulkittava siten, että kuluttajan tekemässä lainasopimuksessa tämän edellytyksen täyttää sellainen sopimusehto, josta ei ole neuvoteltu erikseen ja jossa määritetään täsmällisesti kuluttajan maksettavaksi tulevien kustannusten, palkkioiden ja muiden kulujen määrä (jäljempänä yhdessä kulut) ja niiden laskentamenetelmät sekä suoritusajankohdat mutta jossa ei täsmennetä, minkä konkreettisen palvelun vastiketta nämä kulut ovat, vai onko sopimuksessa ilmoitettava myös, minkä palvelujen vastiketta ne ovat? Onko viimeksi mainitussa tapauksessa riittävää, että suoritetun palvelun sisältö voidaan päätellä kulun nimestä?

2) Onko direktiivin 93/13 3 artiklan 1 kohdan säännöstä tulkittava siten, että tässä asiassa kyseessä olevan kuluja koskevan sopimusehdon laatiminen siten, ettei sopimuksen perusteella ole mahdollista yksiselitteisesti määrittää, minkä konkreettisen palvelun vastiketta nämä kulut ovat, aiheuttaa lojaliteettiperiaatteen vastaisesti kuluttajan vahingoksi huomattavan epätasapainon osapuolten sopimuksesta johtuvien oikeuksien ja velvollisuuksien välille?”

Ennakkoratkaisukysymysten tarkastelu

Ensimmäinen kysymys

30 Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen ensimmäinen kysymys koskee asiallisesti sitä, onko direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohtaa ja 5 artiklaa tulkittava siten, että vaatimus, jonka mukaan sopimusehto on laadittava selkeästi ja ymmärrettävästi, merkitsee välttämättä, että pääasiassa kyseessä olevan kaltaisissa kuluttajien kanssa tehdyn lainasopimuksen sopimusehdoissa, joista ei ole neuvoteltu erikseen ja joissa määritellään tarkasti kuluttajan maksettavaksi koituvien käsittelykulujen ja toimituspalkkion suuruus, niiden laskentatapa ja eräpäivä, on eriteltävä myös kaikki tällaisten maksujen vastineena suoritettavat palvelut.

31 Direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohdan mukaan sopimusehtojen kohtuuttomuuden arviointi ei saa koskea sopimuksen pääkohteen määrittelyä eikä hinnan tai korvauksen asianmukaisuutta suhteessa vastineena toimitettaviin palveluihin ja tavaroihin, kunhan kyseiset ehdot on laadittu selkeästi ja ymmärrettävästi.

32 Unionin tuomioistuin on jo todennut tämän osalta, että sopimusehdot, jotka kuuluvat mainitussa säännöksessä tarkoitetun ”sopimuksen pääkohteen” käsitteen alaan, on ymmärrettävä ehdoiksi, joilla vahvistetaan kyseisen sopimuksen olennaiset suoritukset ja jotka sellaisina määrittävät sopimusta. Sopimusehdot, jotka ovat luonteeltaan liitännäisiä sopimussuhteen keskeisen sisällön määrittäviin sopimusehtoihin nähden, eivät sitä vastoin kuulu tämän käsitteen alaan (tuomio 20.9.2017, Andriciuc ym., C-186/16, EU:C:2017:703, 35 ja 36 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

33 Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen tehtävänä on arvioida kyseisen luottosopimuksen luonteen, systematiikan ja ehtojen sekä sen oikeudellisen ja tosiasiallisen asiayhteyden perusteella, onko kyseinen ehto olennainen osa velallisen suoritusta, joka koostuu luotonantajan hänen käyttöönsä antaman summan takaisinmaksusta (tuomio 26.2.2015, Matei, C-143/13, EU:C:2015:127, 54 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

34 Direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohdan sanamuodosta käy lisäksi ilmi, että sellaisten ehtojen, joiden mahdollista kohtuuttomuutta ei voida arvioida, toisen ryhmän ulottuvuus on suppeampi, koska se koskee vain sovitun hinnan tai korvauksen asianmukaisuutta suhteessa vastineena toimitettaviin palveluihin ja tavaroihin, ja tämä rajaus selittyy sillä, ettei ole olemassa mitään asteikkoa tai

oikeudellista arviointiperustetta, jonka puitteissa ja perusteella tämän asianmukaisuuden valvonta olisi mahdollista (ks. vastaavasti tuomio 26.2.2015, Matei, C-143/13, EU:C:2015:127, 55 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

35 Ehdot, jotka koskevat kuluttajan luotonantajalle tekemää vastasuoritusta tai jotka vaikuttavat todelliseen hintaan, joka kuluttajan on maksettava luotonantajalle, eivät siis kuulu lähtökohtaisesti tähän ehtojen toiseen ryhmään lukuun ottamatta kysymystä siitä, onko sopimuksessa määrätty vastasuorituksen määrä tai hinta asianmukaisessa suhteessa luotonantajan vastineena suorittamaan palveluun (tuomio 26.2.2015, Matei, C-143/13, EU:C:2015:127, 56 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen). Unionin tuomioistuimen käytettävissä olevasta aineistosta käy käsiteltävässä asiassa kuitenkin ilmi, että pääasiassa kyseessä olevien ehtojen väitetty kohtuuttomuus ei koske, mikä ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on kuitenkin selvitettävä, käsittelykulujen ja toimituspalkkion suuruuden ja niiden vastineena suoritettujen palvelujen välistä suhdetta.

36 Siitä riippumatta, kuuluvatko pääasiassa kyseessä olevat ehdot direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohdan soveltamisalaan vai eivät, tässä säännöksessä tarkoitettu avoimuusvaatimus löytyy myös direktiivin 5 artiklasta, jossa säädetään, että kirjalliset sopimusehdot on ”aina” laadittava selkeästi ja ymmärrettävästi. Kuten unionin tuomioistuin on jo todennut, 4 artiklan 2 kohdassa säädetyllä avoimuusvaatimuksella on sama ulottuvuus kuin direktiivin 5 artiklan mukaisella vaatimuksella (ks. vastaavasti tuomio 30.4.2014, Kásler ja Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, 67–69 kohta).

37 Todettakoon vielä, että tämä avoimuusvaatimus on ymmärrettävä siten, että sen lisäksi, että sopimusehdon on oltava kieliopillisesti kuluttajalle ymmärrettävä, kuluttajalla on oltava mahdollisuus täsmällisten ja ymmärrettävien perusteiden nojalla arvioida, minkälaisia taloudellisia seurauksia siitä hänelle aiheutuu (ks. vastaavasti tuomio 9.7.2015, Bucura, C-348/14, ei julkaistu, EU:C:2015:447, 55 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

38 Ennakkoratkaisupyynnöstä käy tässä tapauksessa ilmi, että pääasiassa kyseessä olevassa luottosopimuksessa määrättiin 240 kuukaudeksi 2,4 prosentin suuruisista vuotuisista käsittelykuluista, jotka lasketaan ensimmäisen vuoden aikana lainan koko pääomasta ja tätä seuraavien kausien osalta pääomasta jäljellä olevasta määrästä asianomaisen vuoden mittaisen kauden ensimmäisenä päivänä. Sopimuksen mukaan Kiss oli tämän lisäksi velvollinen maksamaan 40 000 HUF:n suuruisen toimituspalkkion.

39 Kissillä oli näin ollen mahdollisuus kyseessä olevien ehtojen perusteella arvioida hänelle siitä aiheutuvat taloudelliset seuraukset.

40 Tässä yhteydessä on muistettava unionin tuomioistuimen katsoneen sellaisen luottosopimusehdon osalta, jossa määrättiin ”riskipalkkiosta”, että kyseisessä sopimuksessa ei voitu katsoa ilmaistun avoimesti syitä, jotka olisivat oikeuttaneet suoritukseen kyseisen palkkion perusteella, sillä asiassa oli riitautettu se, oliko lainanantajan suoritettava todellinen vastine saadakseen tämän palkkion (ks. vastaavasti tuomio 26.2.2015, Matei, C-143/13, EU:C:2015:127, 77 kohta).

41 Käsiteltävässä asiassa on riidatonta, että Kiss on toimituspalkkiota koskevan ehdon osalta väittänyt, ettei kyseisellä palkkiolla ole minkäänlaista todellista vastinetta. Ennakkoratkaisua pyytävän tuomioistuimen on näin ollen selvitettävä, onko asianomaiselle ilmoitettu syyt, joihin tämän palkkion maksaminen perustuu.

42 Käsittelykuluja koskevan ehdon osalta todettakoon, että vaikka Kiss ei nähtävästikään väitä näiden kulujen jäävän täysin vaille vastinetta, hän on kuitenkin esittänyt, ettei niiden vastineena suoritettavien eri palvelujen täsmällistä luonnetta ole ilmoitettu avoimesti.

43 Edellä 37 kohdassa lainatusta oikeuskäytännöstä ei tosin seuraa, että lainanantajan on asianomaisessa sopimuksessa yksilöitävä kaikkien niiden palvelujen luonne, jotka suoritetaan sopimusehdossa tai sopimusehdoissa vahvistettujen kulujen vastineena. Kun kuitenkin otetaan huomioon suoja, joka direktiivillä 93/13 on tarkoitus taata kuluttajalle siitä syystä, että tämä on elinkeinonharjoittajaan nähden heikommassa asemassa niin neuvotteluaseman kuin tietojenkin osalta, on tärkeää, että niiden palvelujen luonne, jotka tosiasiallisesti suoritetaan, on kohtuudella ymmärrettävissä tai johdettavissa sopimuksesta, kun sitä tarkastellaan kokonaisuutena. Lisäksi kuluttajalla on oltava mahdollisuus varmistua siitä, etteivät erilaiset maksut tai palvelut, joista ne suoritetaan, ole päällekkäisiä.

44 Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on käsiteltävässä asiassa tutkittava, onko tilanne tämä, kaikkien merkityksellisten tosiseikkojen kannalta, kuten asianomaiseen sopimukseen otettujen sopimusehtojen ja niiden ilmoitusten ja tietojen kannalta, jotka luotonantaja on antanut sopimusneuvottelujen yhteydessä (ks. vastaavasti tuomio 26.2.2015, Matei, C-143/13, EU:C:2015:127, 75 kohta).

45 Ensimmäiseen kysymykseen on näin ollen vastattava, että direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohtaa ja 5 artiklaa on tulkittava siten, että vaatimus, jonka mukaan sopimusehto on laadittava selkeästi ja ymmärrettävästi, ei edellytä, että pääasiassa kyseessä olevan kaltaisissa kuluttajien kanssa tehdyn lainasopimuksen sopimusehdoissa, joista ei ole neuvoteltu erikseen ja joissa määritellään tarkasti kuluttajan maksettavaksi koituvien käsittelykulujen ja toimituspalkkion suuruus, niiden laskentatapa ja eräpäivä, on eriteltävä myös kaikki tällaisten maksujen vastineena suoritettavat palvelut.

Toinen kysymys

46 Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen toinen kysymys koskee asiallisesti sitä, onko direktiivin 93/13 3 artiklan 1 kohtaa tulkittava siten, että pääasiassa kyseessä olevan kaltainen lainan käsittelykuluja koskeva sopimusehto, jonka perusteella ei ole yksiselitteisesti yksilöitävissä, mitkä konkreettiset palvelut suoritetaan niiden vastineena, aiheuttaa lojaliteettiperiaatteen vastaisesti kuluttajan vahingoksi huomattavan epätasapainon osapuolten sopimuksesta johtuvien oikeuksien ja velvollisuuksien välille.

47 Todettakoon heti aluksi, että vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan unionin tuomioistuimella on kyseisellä alalla toimivalta tulkita direktiivin 93/13 3 artiklan 1 kohdan mukaista ”kohtuuttoman ehdon” käsitettä ja niitä perusteita, joita kansallinen tuomioistuin voi tai joita sen täytyy soveltaa, kun se tutkii sopimusehtoa direktiivin säännökset huomioon ottaen, ja kansallisen tuomioistuimen on kyseisten perusteiden avulla lausuttava tietyn sopimusehdon konkreettisesta luokittelusta esillä olevan asian olosuhteet huomioon ottaen. Tästä seuraa, että unionin tuomioistuimen on esitettävä kansalliselle tuomioistuimelle vain ne seikat, jotka kansallisen tuomioistuimen halutaan ottavan huomioon kyseisen sopimusehdon kohtuuttomuutta arvioidessaan (ks. tuomio 14.3.2013, Aziz, C-415/11, EU:C:2013:164, 66 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

48 Koska kuluttaja on elinkeinonharjoittajaan nähden heikommassa asemassa niin neuvotteluaseman kuin tietojenkin osalta, direktiivillä 93/13 velvoitetaan jäsenvaltiot säätämään järjestelmästä, jolla varmistetaan se, että kaikki sellaiset sopimusehdot, joista ei ole erikseen neuvoteltu, voidaan tutkia niiden mahdollisen kohtuuttomuuden arvioimiseksi. Kansallisen tuomioistuimen tehtävänä on tässä yhteydessä direktiivin 93/13 3 artiklan 1 kohdassa ja 5 artiklassa säädettyjen kriteereiden perusteella ratkaista kussakin asiassa vallitsevat olosuhteet huomioon ottaen, täyttääkö tällainen ehto direktiivissä asetetut lojaliteettiperiaatteen mukaiset sekä tasapainon ja avoimuuden vaatimukset (ks. vastaavasti tuomio 26.3.2019, Abanca Corporación Bancaria ja Bankia, C-70/17 ja C-179/17, EU:C:2019:250, 50 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

49 Sopimusehdon avoimuus, sellaisena kuin sitä edellytetään direktiivin 93/13 5 artiklassa, on siis yksi niistä tekijöistä, jotka on otettava huomioon ehdon kohtuuttomuuden arvioinnissa, joka kansallisen tuomioistuimen on suoritettava direktiivin 3 artiklan 1 kohdan nojalla. Sen on tätä arviointia suorittaessaan tutkittava kaikki asiassa vallitsevat olosuhteet huomioon ottaen ensiksi, onko kyse mahdollisesti lojaliteettiperiaatteen noudattamatta jättämisestä, ja toiseksi, onko kyse viimeksi mainitussa säännöksessä tarkoitetusta kuluttajan vahingoksi koituvasta huomattavasta epätasapainosta (ks. vastaavasti tuomio 20.9.2017, Andriciuc ym., C-186/16, EU:C:2017:703, 56 kohta).

50 Kysymykseen siitä, onko direktiivin 3 artiklan 1 kohdassa tarkoitettuja lojaliteettiperiaatteen mukaisia vaatimuksia noudatettu, on todettava, että – kun otetaan huomioon direktiivin 93/13 16. perustelukappale – kansallisen tuomioistuimen on tämän selvittämiseksi tutkittava, voisiko kuluttajaa lojaalisti ja oikeudenmukaisesti kohteleva elinkeinonharjoittaja perustellusti odottaa, että kuluttaja olisi hyväksynyt tällaisen ehdon sen jälkeen, kun siitä olisi erikseen neuvoteltu (ks. tuomio 14.3.2013, Aziz, C-415/11, EU:C:2013:164, 69 kohta).

51 Mahdollisen huomattavan epätasapainon tutkiminen ei voi tapahtua vain sellaisen määrällisen taloudellisen arvioinnin perusteella, jossa toisiinsa verrataan yhtäältä sopimuksen kohteena olevan toimen kokonaisarvoa ja toisaalta tässä ehdossa kuluttajalle määrättyjä kustannuksia. Huomattava epätasapaino voi seurata näet jo pelkästään siitä, että loukataan riittävän vakavalla tavalla sitä oikeudellista asemaa, jossa kuluttaja kyseisen sopimuksen osapuolena on sovellettavien kansallisten säännösten nojalla, olipa kyse kuluttajalle näiden säännösten mukaisesti kuuluvien sopimukseen perustuvien oikeuksien sisällön rajoittamisesta tai niiden käyttämisen estämisestä taikka jonkin sellaisen lisävelvoitteen asettamisesta kuluttajalle, josta ei säädetä kansallisissa säännöksissä (tuomio 16.1.2014, Constructora Principado, C-226/12, EU:C:2014:10, 22 ja 23 kohta).

52 Lisäksi direktiivin 93/13 4 artiklan 1 kohdan mukaan sopimusehdon kohtuuttomuutta arvioidaan ottaen huomioon sopimuksen kohteena olevien tavaroiden ja palvelujen luonne ja viitaten sopimuksentekohetkellä kaikkiin sopimuksen tekoon liittyviin olosuhteisiin sekä kaikkiin muihin sopimuksen ehtoihin tai toiseen sopimukseen, josta se on riippuvainen.

53 Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on arvioitava pääasiassa kyseessä olevien ehtojen mahdollista kohtuuttomuutta näiden kriteerien valossa.

54 Kuten edellä 43 kohdassa on todettu, se, että käsittelykulujen ja toimituspalkkion vastineena suoritettuja palveluja ei ole eritelty, ei merkitse, että niitä koskevat ehdot eivät täytä direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohdassa ja 5 artiklassa tarkoitettuja avoimuuden vaatimuksia, kunhan tosiasiallisesti suoritettujen palvelujen luonne on kohtuudella ymmärrettävissä tai johdettavissa sopimuksesta sitä kokonaisuutena tarkastellen.

55 Sen osalta, aiheuttavatko pääasiassa kyseessä olevat ehdot lojaliteettiperiaatteen vastaisesti huomattavan epätasapainon kuluttajan vahingoksi, on katsottava, kuten ennakkoratkaisupyynnössä on todettu, että käsittelykulujen ja toimituspalkkion perimisestä on säädetty kansallisessa oikeudessa. Jos vastineena suoritettujen palvelujen voidaan kohtuudella katsoa kuuluvan lainan käsittelyyn ja varojen luovuttamiseen liittyviin suorituksiin ja jos kuluttajalle näiden kulujen ja tämän palkkion perusteella koituvat maksut eivät ole suhteettomia lainan määrään nähden, näiden ehtojen ei voida katsoa vaikuttavan epäsuotuisasti kuluttajan oikeudelliseen asemaan, sellaisena kuin siitä on säädetty kansallisessa oikeudessa, ellei kansallisen tuomioistuimen suorittamassa selvityksessä muuta ilmene. Kansallisen tuomioistuimen on lisäksi otettava huomioon muiden sopimusehtojen vaikutus ratkaistessaan sitä, aiheutuuko kyseessä olevista ehdoista huomattava epätasapaino lainanottajan vahingoksi.

56 Toiseen kysymykseen on näin ollen vastattava, että direktiivin 93/13 3 artiklan 1 kohtaa on tulkittava siten, että pääasiassa kyseessä olevan kaltainen lainasopimuksen käsittelykuluja koskeva sopimusehto, jonka perusteella ei ole yksiselitteisesti yksilöitävissä, mitkä konkreettiset palvelut suoritetaan niiden vastineena, ei lähtökohtaisesti aiheuta huomattavaa epätasapainoa osapuolten sopimuksesta johtuvien oikeuksien ja velvollisuuksien välille lojaliteettiperiaatteen vaatimusten vastaisesti.

Oikeudenkäyntikulut

57 Pääasian asianosaisten osalta asian käsittely unionin tuomioistuimessa on välivaihe kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan asian käsittelyssä, minkä vuoksi kansallisen tuomioistuimen asiana on päättää oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta. Oikeudenkäyntikuluja, jotka ovat aiheutuneet muille kuin näille asianosaisille huomautusten esittämisestä unionin tuomioistuimelle, ei voida määrätä korvattaviksi.

Näillä perusteilla unionin tuomioistuin (kolmas jaosto) on ratkaissut asian seuraavasti:

1) **Kuluttajasopimusten kohtuuttomista ehdoista 5.4.1993 annetun neuvoston direktiivin 93/13/ETY 4 artiklan 2 kohtaa ja 5 artiklaa on tulkittava siten, että vaatimus, jonka mukaan sopimusehto on laadittava selkeästi ja ymmärrettävästi, ei edellytä, että pääasiassa kyseessä olevan kaltaisissa kuluttajien kanssa tehdyn lainasopimuksen sopimusehdoissa, joista ei ole neuvoteltu erikseen ja joissa määritellään tarkasti kuluttajan maksettavaksi koituvien käsittelykulujen ja toimituspalkkion suuruus, niiden laskentatapa ja eräpäivä, on eriteltävä myös kaikki tällaisten maksujen vastineena suoritettavat palvelut.**

2) **Direktiivin 93/13 3 artiklan 1 kohtaa on tulkittava siten, että pääasiassa kyseessä olevan kaltainen lainasopimuksen käsittelykuluja koskeva sopimusehto, jonka perusteella ei ole yksiselitteisesti yksilöitävissä, mitkä konkreettiset palvelut suoritetaan niiden vastineena, ei lähtökohtaisesti aiheuta huomattavaa epätasapainoa osapuolten sopimuksesta johtuvien oikeuksien ja velvollisuuksien välille lojaliteettiperiaatteen vaatimusten vastaisesti.**

Allekirjoitukset